

Zaman Gazetesi

25 Mart 2014

Herkül Millas

Eğer bir siyasi parti parlamentoda ve siyasette mutlak egemense ve aynı zamanda o partinin lideri de o partinin içinde mutlak egemense, demokrasi zorda kalır.

Yani her iki şart da oluşursa otoriterleşme baş gösterebilir. Ancak bu sonuç kaçınılmaz değildir. Eğer ülkede demokratik anlayış yerleşmişse, sivil toplum kuruluşları etkiliyse, adalet mekanizması eksiksiz çalışıyorsa ve özgürlükler tamsa, kısacası demokrasi toplumca içselleştirilmişse otoriterleşme, her şeye rağmen, kontrol edilebilir.

Türkiye'nin şanssızlığı ülkede demokrasinin henüz "çoğunlukçu" aşamada olmasıdır. Bu durum tarihî nedenler yüzünden hem anlaşılırdır hem de herhalde kaçınılmazdır. Çünkü tek parti döneminde uzun bir süre halkın büyük bir kesimi bir "azınlığın" tahakkümü altında yaşamıştır. "Halka rağmen halk için" anlayışı böyle bir vesayetçi geçmişin şiarıydı. Çok partili döneme geçip, "kendilerinden" saydıkları birilerinin yönetimine geçerek bu "azınlık baskısından" kurtulanlar artık demokrasiye geçtiğine samimiyetle inandı. Gerçekten de bu yeni aşama demokratik bir atılımdı, ama bu kez de "çoğunlukçu" bir demokrasiye geçilmişti. Artık azınlık egemen olmayacak, çoğunluk egemen olacaktı!

Oysa günümüzde "ileri demokrasiler" çoğunluğun egemenliğini artık geride bırakmış, farklı ideallere yönelmiş veya yönelmeye başlamıştır. İnsan haklarının geçerli olduğu bu rejimler, yani azınlıkta kalan gruplarla birlikte toplumun bütününün eşit haklardan yararlandığı toplumlar, çoğunlukçu demokrasiden oldukça farklı bir düzendedir. Çoğunlukçu demokrasinin bir çeşidi iki bin küsur yıl önce Antik Atina'da da vardı ama o düzende her türlü haktan mahrum köleler de bulunurdu. Yani çoğunlukçu bir demokrasinin baskı altında yaşayanlarla bir arada var olması pekâlâ mümkündür. Günümüzde demokrasi dendiğinde tabii ki bu tür demokrasiler anlaşılmıyor.

Çok söylenmiştir: sandıktan çıkan iktidarlar demokratiktir ama çağdaş anlamda demokratik olmayabilirler. Azınlığın kendi görüşünü dikte etmesi ne kadar antidemokratik ise çoğunluğun kendi görüşünü azınlığa empoze etmesi de aynı biçimde antidemokratiktir. Yani çağdaş, "ileri" demokrasinin oluşması için birkaç parametrenin bir arada olması gerekmektedir. 1) Güçlü bir muhalefeti de barındıracak bir parlamento; 2) Toplumun çok büyük bir kesiminin onayını almış bir ilkeler bütünü (anayasa); 3) Liderlerin kişisel sapmalarının kontrol edilebilmesi için partilerin içinde demokrasi; 4) İnsan hakları kavramının egemen olduğu bir toplumsal ve siyasi çerçeve; 5) Haber alma ve ifade özgürlüğü ve 4) Vatandaşa saygı.

DEMOKRASİ VE SAYGI

"Saygı", siyaset biliminde en az sözü edilen ve toplumca en yanlış anlaşılanıdır. Oysa yukarıda sıraladığım demokrasinin parametreleri halklar tarafından pratikte "saygı" olarak algılanır: insan haklarına, hukuka, asgari müştereklere, kişisel haklara vb. saygı. Saygı kavramı sorunluysa demokrasi de sorunlu olur. Tabii, saygı demokrasiden çok eskidir ve bütün toplumlarda takdir edilen bir erdemdir. Ancak saygının her türüsü demokrasi ile doğrudan ilişkili değildir. Hatta yöneticilere saygı tarih içinde antidemokratik uygulamaların alâmetifarikasıdır. Mutlak egemen krallar ve diktatörler gibi gücü ellerine geçiren yöneticiler kendilerine saygıyı şart koşmuşlardır. Bu tür saygıyı zorla kabul ettirmişlerdir; "hakaret ediyorsun" bahanesiyle. Aslında bu tür saygıyı

aile içinde de görebiliriz. Aile fertlerini otoriter davranışlarıyla terörize etmiş ve sindirmiş bir “büyük”ün, etrafa serptiği korkuyu “saygı” olarak algıladığı çok görülmüştür. Oysa yaşanan biattır, tahakkümdür. Böyle otoriter bir insanın karşısında insanlar el pençe divan durabilirler, “evet efendimci” olabilirler, karşısında saygıyla eğilebilirler, elini de öpebilirler, vb. Yaşanan da gerçekten saygı olabilir, ancak bu saygının demokratik saygı ile hiçbir ilgisi yoktur.

Çağdaş demokratik toplumlarda geçerli olan saygı bütünüyle farklı bir saygıdır; eşitler arasında var olan bir saygıdır. Korku söz konusu değildir. Dolayısıyla saygısızlığın da yasal ve pratik müeyyidesi yoktur; ayıplamanın dışında. Saygı gönüllüdür, korkulana değil, sevilene ve takdir edilene karşı duyulan bir duygudur. Bu tür bir saygının en belirgin özelliği saygı duyulanla saygı duyanın arasında güç farkının olmamasıdır. Bir sultanla kulu arasında, efendi ile köle arasında demokratik anlamda saygı söz konusu olamaz; böyle bir ilişkide ancak biat ile ilişkili bir korkulu “saygı” olabilir.

Bundan dolayı da “ileri demokrasilerde” yöneticiler seçmenlerinin “saygısız” davranışlarına karşı sonsuz bir hoşgörü gösterirler. Televizyonlarda sık sık görüyoruz: Bir “Batı” ülkesinde bir başbakanın kafasına bir şeyler fırlatırlar, yüzüne karşı haykırırlar, her türlü panoyu kaldırırlar, ama bunu yapanlara bir müeyyide getirilmez. Çünkü o başbakan zaten “güçlüdür”, devletin organları elinin altındadır. Saygısız karşı güç ve yaptırım kullanıldığında bir üst/ast ilişkisinin söz konusu olabileceğinden, bu tür bir güçlü/güçsüz izlenimi verilmesinden çekinildiğinden bu “saygısızlığa” izin verilir. İster yöneten olsun, ister seçmen, ileri demokrasilerde vatandaşlar arasında eşitlik temeldir; bu ilişkiye gölge düşürülmesi, farklı bir tutumun ima edilmesi istenmez. Bu yüzden eleştiriye bütünüyle açıktır yöneticiler. Kimilerinin hor gördüğü “Batı’da” muktedirler hakaret davaları hemen hemen hiç açmazlar. Buna tahammül edemeyenler varsa onlar siyasete soyunmazlar.

Kimileri böylesine tahammüllü olan “Batılı insanın” vurdumduymaz, pişkin hatta haysiyetsiz olduğunu düşünür. Hiç öyle değildir. Bu insan, eşitliği içselleştirmiş çağdaş demokrat bireydir. Bu alanda kompleksizdir. Onda “muktedirlik” saplantısı yoktur. Korkuyla karışık saygıyı istemez. Ve uzun sürede demokratiğin, kişisel duyarlılıklardan daha önemli olduğunu bilendir.

Çağdaş anlamda “saygı” nasıl öğrenilir? Herhalde iyi örnekleri izleyerek. Bazen kültürel bir tercih, bazen de siyasi bir çare diye AB standartlarına tepki vererek ve Batı’dan uzaklaşarak değil. Bence AB standartları hayatidir. Önümüzdeki seçimler bu alanda var olan eğilimleri ve seçilen yönü de gösterecektir.